

فقه فناوری اطلاعات و ارتباطات

حریم خصوصی

جلسه سوم: تعریف

۹۲/۷/۱۵

تعریف حریم خصوصی

- بحث در باره حریم خصوصی بحثی دشوار است و برخی آن را به تفحص در یک زمین باتلاقی تشبیه کرده‌اند که اول انسان پا در یک زمین سفت و محکم می‌گذارد ولی هر چه پیش می‌رود زمین سست‌تر و لغزنده‌تر می‌گردد. یکی از مشکلات این بحث به تعریف حریم خصوصی باز می‌گردد. تعریف دقیقی که جامع افراد و مانع اغیار باشد کار دشواری است.

تعریف حریم خصوصی

- حریم در لغت از ماده حرمت است
- حریم به معنای آن چیزی است که تماس با آن حرام است و نباید به آن نزدیک شد.
- حریم خانه یعنی مناطقی که به خانه اضافه می‌شود و از الزامات و حقوق آن است. برخی نیز گفته‌اند حریم خانه را چیزهایی گویند که داخل خانه است طوری که در خانه که بسته شود داخل قرار می‌گیرد در برابر فناء که چیزهایی از خانه است که بیرون درب خانه قرار می‌گیرد. بدان جهت به آن حریم گویند که غیر از مالک شخص دیگری نباید از آن استفاده کند.
- حریم انسان امری است که حفظ آن و منع از آن واجب است.

- فراهیدی، خلیل بن احمد (م. ۱۷۵)، کتاب العین

- ابن درید، محمد بن حسن (م. ۳۲۱)، جمهرة اللغة،

- ازهری، محمد بن احمد (م. ۳۷۰)، تهذیب اللغة،

- فیومی، احمد بن محمد (م. ۷۷۰)، المصباح المنیر

تعریف حریم خصوصی

- خصوصی به معنای شخصی و اختصاصی در مقابل عمومی یعنی عموم مردم است. ملک خصوصی یعنی ملک شخصی خاص که دیگران حق ورود در آن یا تصرف آن را ندارند. به خلاف پارک‌ها که عمومی است و ورود برای عموم مردم آزاد است. مثلاً کتابی که در کتابخانه خانه شما قرار دارد شخصی است ولی آنچه در کتابخانه شهر قرار دارد عمومی است. عکسی که از خانواده خود دارید شخصی است ولی عکسی که از متروی شهر دارید یا از نقشه مترو دارید عمومی است. نامه‌ای که به دوستان نوشته‌اید شخصی است ولی نوشته مشتمل بر قانون مصوب مجلس متنی عمومی است.

تعریف حریم خصوصی

- ابتدائاً می‌توان خصوصیات یک تعریف را چنین بیان کرد:

۱. هماهنگی با زبان عادی
۲. تبادر، صحت حمل و عدم صحت سلب از خصوصیات آن است
۳. وضوح و دقت در تعریف با دسته مفاهیمی که حریم خصوصی بدانها اشاره دارد
۴. مانع اغیار باشد و بی مورد به دسته مفاهیم دیگر گسترده نگردد.
۵. بین ارزش حریم خصوصی و دیگر ارزشها تمایز گذارد

- این که صاحب حریم خصوصی فعل خیر یا شرّ در حریم خود انجام می‌دهد ربطی به تعریف حریم خصوصی ندارد. بنابر این اگر کسی در تنهایی خود مرتکب فعل حرامی باشد نیز حریم خصوصی او محسوب است.

تعریف حریم خصوصی

الف) حریم خصوصی: حق تنهایی و رها بودن

- حق تنها بودن بدون مزاحمت بی جا به وسیله دولت رسانه یا دیگر نهادها یا افراد.

دائرة المعارف کلمبیا

- اشکال اول: اگر با دستگاه شنود یا دوربین از راه دور کسی را در خانه اش تحت نظر بگیریم در حالی که به تنهایی او آسیبی نزیم حتماً حریم خصوصی او را نقض کرده ایم. پس این تعریف جامع افراد نیست.
- اشکال دوم: این تعریف مانع اغیار هم نیست چون اگر در ملأ عام بابک با آجر به سر کسی بکوبد او را تنها نگذاشته ولی حریم خصوصی او را نقض نکرده است.

Judith Jarvis Thomson, 1975

تعریف حریم خصوصی

- اما اشکالات وارد نیست
- پاسخ اشکال اول: ظاهراً منظور از تنها بودن صرفاً تنهایی فیزیکی نیست. بلکه منظور رها بودن و یله بودن است در مقابل مزاحم و مراقب داشتن. بنابراین اگر کسی با دستگاه شنود یا دوربین کسی را نظارت کند به تنهایی او بدین معنا صدمه زده است یعنی مراقب او بوده و او را رها و یله نگذاشته است.
- ممکن است اشکال دوم را هم جواب دهیم که مراد از تنها بودن مراقب نداشتن و مزاحمت از نظر روحی و اطلاعاتی است نه مزاحمت بدنی. رها کردن و ول کردن شخصی گاهی معنوی است به این که از کارهای او آگاه نشویم و مانند آن و گاهی جسمانی است به این که به او صدمه نزنیم و مانند آن و اینجا معنای اول مراد است نه معنای دوم پس مثال به صدمه جسمانی نقض تعریف نیست. گرچه رها کردن و تنها گذاشتن به هر دو معنا بکار می‌رود.

تعریف حریم خصوصی

- به هر حال تعریف اشکالات بنیادینی دارد:
- اگر کسی در خانه با خانواده‌اش باشد آیا او تنهاست؟ اگر او با خانواده‌اش باشد آیا او تنهاست؟ و اگر با طایفه‌اش در مجلسی باشد آیا او تنهاست؟ برای این که این مثال‌ها نقض تعریف نباشد باید بگوییم مراد از تنهایی تنهایی نسبی است نه تنهایی مطلق. یعنی بدون از اغیار بودن و در هر مجلسی اغیار معنای نسبی خاص خود را دارد.
- اشکال دیگر موارد نقضی است که نشان می‌دهد این تعریف جامع افراد نیست:
 - گاهی افراد خاطرات خود را درون دفتری می‌نویسند و جایی می‌گذارند. اگر خسرو بدون این که تنهایی بابک را نقض کند به دفترچه خاطرات او دست یابد یا به نامه خصوصی او دست یابد و آن را بخواند نقض حریم خصوصی او کرده است در حالی که حسب فرض تنها بودن او را نقض نکرده است.
 - همچنین اگر بابک در اینترنت به نحوی ناشناخته حضور داشت و خسرو او را از طرز حرف زدنش بشناسد و سپس هویت او را برای دیگران افشا کند حریم خصوصی او را نقض کرده است در حالی که تنهایی او را نقض نکرده است مگر به معنایی مجازی.
 - همچنین اگر خسرو آمار سفرهای بابک را استخراج کرد و منتشر کرد تنهایی او را نقض نکرده ولی حریم خصوصی او را نقض کرده است. مثال‌های گوناگونی می‌توان یافت که نشان می‌دهد تعریف به تنها بودن تعریف کاملی نیست.

تعریف حریم خصوصی

(ب) حریم خصوصی اطلاعاتی

۱. حریم خصوصی، قلمروی از زندگی هر فرد است که آن فرد نوعاً و عرفاً یا با اعلان قبلی، انتظار دارد تا دیگران بدون رضایت وی به اطلاعات راجع به آن قلمرو، دسترسی نداشته باشند یا به آن قلمرو وارد نشوند، یا به آن قلمرو نگاه یا نظارت نکنند یا به هر صورت دیگری وی را در آن قلمرو مورد تعرض قرار ندهند

تعریف حریم خصوصی

- همچنین در لایحه‌ای که به تاریخ ۱۶/۵/۸۴ تحت عنوان «حمایت از حریم خصوصی» از سوی دولت وقت به مجلس ارسال گردیده، تعریفی آمده است که مشابه تعریف نخست می‌باشد. در بند ۱ ماده ۲ لایحه مذکور، حریم خصوصی چنین تعریف شده است:
- - طی نامه شماره ۲۸۵۱۱/۲۹۲۶۵ در تاریخ ۱۰/۹/۱۳۸۴ از سوی دولت به مجلس ارسال گردیده است.

۲. حریم خصوصی، قلمروی از زندگی هر شخص است که آن شخص، عرفاً یا با اعلان قبلی در چارچوب قانون، انتظار دارد تا دیگران بدون رضایت وی به آن وارد نشوند یا بر آن نگاه یا نظارت نکنند و یا به اطلاعات راجع به آن دسترسی نداشته یا در آن قلمرو، وی را مورد تعرض قرار ندهند. جسم، البسه و اشیاء همراه افراد، اماکن خصوصی و منازل، محل‌های کار، اطلاعات شخصی و ارتباطات خصوصی با دیگران، حریم خصوصی محسوب می‌شوند.

تعریف حریم خصوصی

• حریم خصوصی، قلمروی از زندگی هر فرد است که آن فرد نوعاً و عرفاً یا با اعلان قبلی، انتظار دارد تا دیگران بدون رضایت وی به اطلاعات راجع به آن قلمرو، دسترسی نداشته باشند یا به آن قلمرو وارد نشوند، یا به آن قلمرو نگاه یا نظارت نکنند یا به هر صورت دیگری وی را در آن قلمرو مورد تعرض قرار ندهند

• حریم خصوصی، قلمروی از زندگی هر شخص است که آن شخص، عرفاً یا با اعلان قبلی در چارچوب قانون، انتظار دارد تا دیگران بدون رضایت وی به آن وارد نشوند یا بر آن نگاه یا نظارت نکنند و یا به اطلاعات راجع به آن دسترسی نداشته یا در آن قلمرو، وی را مورد تعرض قرار ندهند. حسم، السه و اشاء همراه افراد، اماکن خصوصی و منازل، محل‌های کار، اطلاعات شخصی و ارتباطات خصوصی با دیگران، حریم خصوصی محسوب می‌شوند.

تعریف حریم خصوصی

• حریم خصوصی، قلمروی از زندگی هر شخص است که آن شخص، عرفاً یا با اعلان قبلی در چارچوب قانون، انتظار دارد تا دیگران بدون رضایت وی به آن وارد نشوند یا بر آن نگاه یا نظارت نکنند و یا به اطلاعات راجع به آن دسترسی نداشته یا در آن قلمرو، وی را مورد تعرض قرار ندهند. جسم، البسه و اشیاء همراه افراد، اماکن خصوصی و منازل، محل‌های کار، اطلاعات شخصی و ارتباطات خصوصی با دیگران، حریم خصوصی محسوب می‌شوند.

• اشکال اول:

- انتظار داشتن یا نداشتن شخص مقوم مفهوم حریم خصوصی نیست. و اضافه کردن این قید تعریف را از جامعیت خارج می‌کند.
- مثل زندگی فرد در کشوری که در آن آشکارا حریم خصوصی دیگران را نقض می‌کنند با مصوبه قانونی دولتی (حکم شنود تلفنی شهروندان امریکایی بدون حکم دادگاه)
- گرچه این موارد می‌تواند از حکم کلی حریم خصوصی استثنا شود.

تعریف حریم خصوصی

- اشکال دوم:

- تعبیر «انتظارداشتن»، الزام آور نمی باشد. درحالی که به نظرمی رسد عدم ورود دیگران ... قیدی الزامی در تعریف است.

• حریم خصوصی، قلمروی از زندگی هر شخص است که آن شخص، عرفاً یا با اعلان قبلی در چارچوب قانون، انتظار دارد تا دیگران بدون رضایت وی به آن وارد نشوند یا بر آن نگاه یا نظارت نکنند و یا به اطلاعات راجع به آن دسترسی نداشته یا در آن قلمرو، وی را مورد تعرض قرار ندهند. جسم، البسه و اشیاء همراه افراد، اماکن خصوصی و منازل، محل های کار، اطلاعات شخصی و ارتباطات خصوصی با دیگران، حریم خصوصی محسوب می شوند.

تعریف حریم خصوصی

- این اطلاعات برای کسانی که در محل حضور دارند حریم خصوصی آن شخص محسوب نمی‌شود، حتی اگر با اعلان قبلی او باشد. چون حضور در مکان‌های عمومی در نگاه حضرات عرفاً داخل در حریم خصوصی نیست.

- حریم خصوصی، قلمروی از زندگی هر شخص است که آن شخص، عرفاً یا با اعلان قبلی در چارچوب قانون، انتظار دارد تا دیگران بدون رضایت وی به آن وارد نشوند یا بر آن نگاه یا نظارت نکنند و یا به اطلاعات راجع به آن دسترسی نداشته یا در آن قلمرو، وی را مورد تعرض قرار ندهند. جسم، البسه و اشیاء همراه افراد، اماکن خصوصی و منازل، محل‌های کار، اطلاعات شخصی و ارتباطات خصوصی با دیگران، حریم خصوصی محسوب می‌شوند.

• اشکال سوم:

- حریم خصوصی امری عرفی است و اعلان قبلی موجب توسعه آن نمی‌شود. همان طور که اعلان قبلی موجب تصییق آن نمی‌شود. پس اگر شخصی با اعلان قبلی حکم حریم خصوصی خود را به مواردی از حریم عمومی توسعه دهد، آن موارد داخل در حریم خصوصی او نمی‌شود. گرچه ممکن است طبق قانون به حرمت ورود به آن حکم شود. مثلاً اگر کسی انتظار داشته باشد که همراهی او با همسرش در محلی تفریحی داخل حریم خصوصی اوست و دیگرانی که در محل حضور دارند نباید به آن نگاه کنند.

تعریف حریم خصوصی

• اشکال چهارم:

- در صورتی است که مراد از ورود وارد جایی شدن باشد، در این حال اگر کسی مثلاً در مکالمه دو دوست در اتوبوس دخالت کند و در بحث آنها فضولی کند داخل در حریم خصوصی آنها شده است ولی تعریف این موارد را شامل نمی‌شود.

• حریم خصوصی، قلمروی از زندگی هر شخص است که آن شخص، عرفاً یا با اعلان قبلی در چارچوب قانون، انتظار دارد تا دیگران بدون رضایت وی به آن وارد نشوند یا بر آن نگاه یا نظارت نکنند و یا به اطلاعات راجع به آن دسترسی نداشته یا در آن قلمرو، وی را مورد تعرض قرار ندهند. جسم، البسه و اشیاء همراه افراد، اماکن خصوصی و منازل، محل‌های کار، اطلاعات شخصی و ارتباطات خصوصی با دیگران، حریم خصوصی محسوب می‌شوند.

و الحمد لله رب العالمين